

Ospa, en nøkkelart i skogslandskapet

BJØRN PETTER LØFALL

Løfall, B.P. 2002. Ospa, en nøkkelart i skogslandskapet. *Natur i Østfold 21(1/2): 51-52.*

Osp er det vanligste rikbarkstreet og derfor viktig for barkboende lav- og mosearter. Osp er viktig næringsplante for flere pattedyrarter vinterstid og viktigste treslag for hakkespettene og sekundære hulerugere.

Bjørn Petter Løfall, Åslivn. 20B, 1890 Rakkestad, e-post: bjorn-petter.lofall@rakkestad.kommune.no

På latin heter osp *Populus tremula*, navnsatt av svensken Carl von Linné, som på sin side hentet idéer fra andre skrevne kilder. Da han ga navn til slekta *Populus* fant han et navn som den romerske statsmann og forfatter, Marcus Porcius Cato den eldre (234-149 f.Kr), hadde brukt på popler som er i samme slekt som osp. Ordet *tremula* betyr skjelvende og passer godt til ospas blader som skjelver ved minste vindpust pga. flat bladstilk.

De viktigste skogdannende trær i Østfold er gran og furu. Disse finnes stort sett over hele fylket sammen med løvtrær som vanlig bjørk, selje, rogn og osp. Løvtrærne utgjør et mindre innslag i de barskogsdominerte skogene.

Mange av løvtrærne er viktig for biologisk mangfold fordi de har egenskaper som bartrærne mangler. De vintergrønne bartrærnes bark og blader (barnålene) har lav pH. De har derfor mindre artsrik lav- og moseflora enn løvtrærne. I tillegg gir nålene fra bærtrærne et relativt surt jordmonn. Såkalt podsoljord er vanligste jordtype i barskogene. Bladene til dunbjørk som er det vanligste løvtreet i barskogene har også lav pH. Trær med lav bark-pH kalles fattigbarkstrær. Selje, rogn og svartor hører til gruppen mellombarkstrær. Det vanligste rikbarkstreet i Østfold og Norge er osp. Edelløvtrærne ask, alm, spisslønn og gamle eiker hører også til rikbarkstrærne, men de er mer fåtallige og langt mindre utbredt enn osp. Osp er minst like viktig for det biologiske mangfoldet i

Osp er desiderte det viktigste underlaget for flere sjeldne barkboende lavararter i Østfold som bl.a. grynfiltlav, ospeblæreglye, olivenlav, vanlig blåfiltlav, kystvrenge m.fl.. Foto: Ola M. Wergeland Krog.

barskogen, som eika er for mangfoldet i kulturlandskapet.

Osp kan derfor i denne sammenheng kalles for "barskogens eik". Kambiet er laget mellom barken og veden som transporterer næringsstoffer. Osp har noe av det mest næringsrike og lett fordøyelige kambium blant Norges treslag.

Osp er desiderte det viktigste underlaget for flere sjeldne barkboende lavararter i Østfold som bl.a. grynfiltlav, ospeblæreglye, olivenlav, vanlig blåfiltlav og kystvrenge. Alle disse artene er rødlistet i Sverige. Imidlertid er det ikke nok å ha osp som underlag. Trær med slike arter er gjerne gamle, og står ofte i en fuktig skog med halvskygge.

Pga. det næringsrike kambiet har bever osp som førstevalg på menyen. Osp er også viktig næring for hare og elg, spesielt om vinteren.

Hakkespettene velger oftest osp som reirtre. Spettene hakker nye reirhull hvert år for å unngå at bl.a. mår lærer seg reirplassene. De forlatte reirhullene brukes av andre hulerugende fuglearter som selv ikke hakker ut reirhull. Blant de 20-22 sekundære hulerugere i Østfold, dvs. de som hekker i gamle hakkespetthull, finner vi kvinand, skogdue, spurveugle, rødstjert og flere meiser. Osp er derfor det viktigste treslaget for hulerugende arter.

I en 4-årig studie på en enkelt 8 meter høy, frittstående død osp i Sörmland i Sverige, ble det funnet 193 vedlevende insektarter. Da ble meget artsrike insektgrupper som tovinger og parasittveps ikke studert da de er svært vanskelig å artsbestemme (Ahnlund 1996). Osp som får en rask død i vekstsesongen er mettet med næringsstoffer i kambiet, i motsetning til de som dør sakte eller dør om vinteren.

Fremdeles betraktes ospa som "ugras" av flere skogbrukere. Den blir ofte effektivt fjernet ved rydding og/eller sprøyting. Imidlertid er osp et pionertreslag og den forynger seg godt bl.a. på hogstflater. Osp forynger seg dårlig i tett skog, det skjer nok oftest i rasmarker og andre steder der det naturlig skapes åpne flekker i

Larvene til grønn ospebuk (Saperda perforata) lever i det svarte, råtnende laget under barken på store, døde ospetrær. Foto: Ola M. Wergeland Krog.

vegetasjonen. Det er ofte på slike steder at osp er mest verdifull for moser og lav, særlig hvis omkringliggende skog beholdes. Osp forynger seg også svært godt på brannflater og kan være dominerende her. Får ospa fritt spillerom en tid etter skogbrann oppstår såkalte løvbrenner, dvs. tette bestander med ensaldrede løvtrær. Dette var opprinnelig vanlig i tørre barskoger. Slike områder er spesielt verdifulle for en rekke insekter og fugler i skog som ellers er dominert av gran og furu. Denne naturtypen har blitt uvanlig etter at mennesket har innført streng skogbrannkontroll.

Dagens elgforvaltning har gitt langt tettere elgbestander enn det som er naturlig i økosystemer med store rovdyr. De tette elgbestandene beiter hardt på osp, og er spesielt ugunstig i Østfolds barskogsreservater.

Litteratur

Ahnlund, H. 1996. Vedinsekter på en sörmlansk aspstubbe. *Entomologisk Tidskrift* 117(4): 137-144.